# «ГОРИ НАШИ, КАРПАТИ — НЕ ПРОДАМО ВАС ЗА ЖАДНИ ДУКАТИ!..»

МІСЬКИЙ ЧАСОПИС
ЗАСНОВАНИЙ
25 БЕРЕЗНЯ
1990 РОКУ
ВИХОДИТЬ У СЕРЕДУ
І СУБОТУ

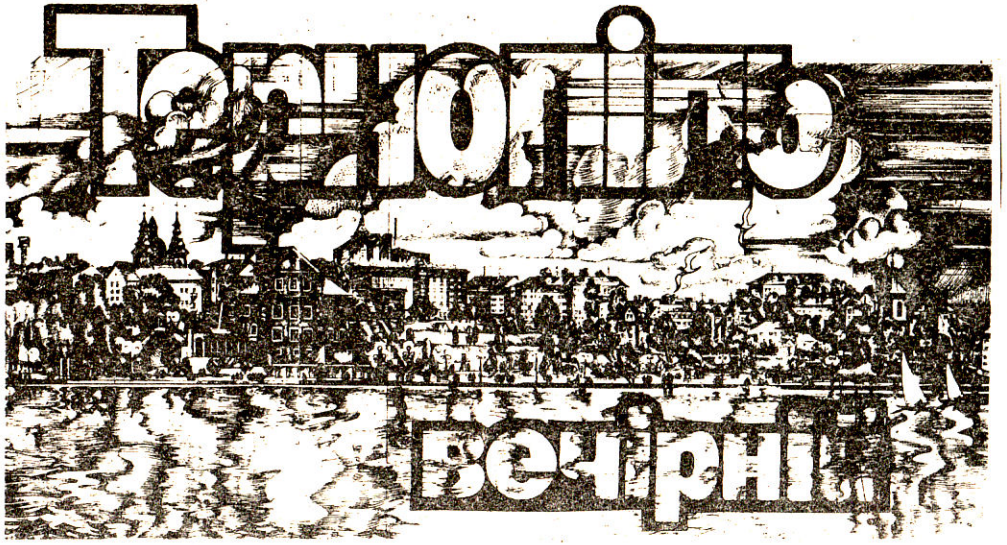


СПЕЦВИПУСК

«ТЕРНОПОЛЯ ВЕЧІРНЬОГО»

ПРИСВЯЧЕНИЙ СВІТОВОМУ КОНГРЕСУ СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ

Ціна 500 крб.

## ЛЕМКІВСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАЛИСЯ...

*8-10 жовтня у Львові відбувся Світовий конгрес Світової федерації лемків, до якої входять лемківські організації України, Польщі, Словаччини, США та Канади. Своїми враженнями від Конгресу поділився член колегії міжобласного товариства «Лемківщина» д. О.ВЕНГРЕНОВИЧ.*

**— Кілька слів про організацію Конгресу, його хід, та оцінка діяльності.**

— Функції оргкомітету Конгресу було покладено на колегію міжобласного товариства «Лемківщина». Оргкомітет успішно справився із завданням, як у технічній підготовці, так і в підготовці документів, заяв, звернень, резолюцій і статуту. Лемківські громади, доля яких розкинула по цілому світу, з великим нетерпінням чекали цієї події, чекали створення міжнародної організації, яка б зуміла на весь голос сказати, хто такі лемки, хто скривдив нас, як виправити допущені помилки, хто повинен нас захистити, яким шляхом ми повинні йти.

У цілому Конгрес вдався, він прийняв ряд документів, які стануть для нас програмними. Лемківські організації об'єднались і це має для нас історичне значення.

**— Була інформація, що Конгрес мав проходити на історичній батьківщині лемків, у Польщі...**

— Ми раді, що Конгрес відбувся у вільній Українській державі, хоча, правда, були думки щодо проведення його на нашій історичній Батьківщині.

Але польський Сейм до сьогоднішнього дня не засудив акції «Вісла», не вирішено питання про моральні і матеріальні відшкодування, не скасовано ряд декретів стосовно депортації, і це стало основною причиною того, що Конгрес не відбувся в Польщі.

Направлені Президентом і урядом України привітання Конгресу дали можливість сподіватись, що на депортованих з Лемківщини, Надсяння і Холмщини почали звертати увагу державні структури.

Ми, лемки, — українці, і добре розуміємо, що нас може захистити тільки наша держава — рідна Україна.

**—Дякую за розмову.**

**Вів розмову**
**Володимир ХАНАС.**

# ЗАЯВА

## Світового конгресу

# Заява Світового конгресу Світової федерації лемків про політичне русинство

Український народ був розділений і протягом століть знаходився під пануванням Росії, Польщі, Австро-Угорщини та інших держав. В умовах відсутності української держави не було національної політики в інтересах українського народу. Навпаки, придушувались ті паростки української культури, які йшли знизу. Зате широку політичну і фінансову підтримку отримувала антиукраїнська діяльність.

Найбільш масштабною була антиукраїнська політика Росії, яка експортувалася за її межі під виглядом москвофільства і була виявом російської експансіоністської політики в Європі.

Незважаючи на несприятливі умови, розділений кордонами український народ розвився як єдиний, а народне перемагало те чуже, що йому нав'язувалось ззовні.

Прояви політичного русинства на Закарпатті і в Словаччині, безперечно, базуються на колишній антиукраїнській москвофільській діяльності, і, як і в минулому, є вираженням інтересів російського імперіалізму, який не припиняв своїх дій ніколи.

Поряд з цим політичне русинство сьогодні є вираженням інтересів певних політичних груп в Польщі і Словаччині, які хотіли б швидкої асиміляції української меншини в цих країнах і недопущення її консолідації з українським народом тепер в умовах утворення української держави. Старими методами, якими користувалось москвофільство, цього робити сьогодні не вдається. Тому є намагання пробудити серед певної частини української меншини в Словаччині і Польщі націоналізм русинський чи лемківський як націоналізм, що виражає не стільки патріотичні почуття його носіїв, як антиукраїнську спрямованість. Характерно, що націоналізмові русинському чи лемківському надають саме антиукраїнську спрямованість, а не антисловацьку чи антиросійську, що дає можливість бачити корені і методи політичного русинства.

У політичному русинстві співіснують антиукраїнська спрямованість і спекулювання давньою українською національною назвою русин, якою користувались такі видатні діячі українського національного відродження як Маркіян Шашкевич і Іван Франко. Національні назви руси, русини, українці належать одному й тому ж народові – українському, який має багатотисячолітню історію, зробив великий внесок у світову культуру. Очевидним є, що політичне русинство, будучи антиукраїнським, користується українською національною назвою русин не через несвідомість його виразників, а є свідомим проявом їх зловмисного заміру.

Український народ зберіг свою ідентичність на великій території, чіткі етнічні межі якої спостерігаються як на Закарпатті, в Словаччині і Польщі, так і на Слобожанщині і Кубані. Перед ним відкриваються великі перспективи тепер, після відновлення української держави, від чого й зметушились антиукраїнські сили.

Український народ, який вистояв у минулому жорстоких репресій, нині будує правову демократичну державу. Цього не хочуть бачити лише політичні спекулянти, які взяли у своє озброєння старі більшовицькі методи фальсифікації і в скорботну шістдесяту річницю організованого більшовицьким режимом голодомору в Україні можуть робити провокаційні наклепницькі заяви про геноцид русинів на Закарпатті.

Ми, учасники Світового конгресу Світової федерації лемків, стоїмо на засадах демократії, визнання політичних реалій у післявоєнній Європі, встановлення доброзичливих стосунків між народами.

Ми виступаємо проти розігрування русинської чи лемківської політичних карт і заявляємо, що лемки відповідно до історичної правди є складовою частиною українського народу і зробили значний внесок у скарбницю української і світової культури. Лемківщина дала світу таких великих людей, як поет кінця XV – початку XVI ст. П. Русин з Кросна, видатний вчений м. Балудянський – перший ректор Петербурзького університету, всесвітньої слави композитор Д. Бортнянський, талановитий співак М. Менцинський, видатний поет Б. Антонич і багато інших.

Давня й самобутня культура лемків зберегла багато чого з часів Київської Русі. Дальший розвиток лемківської культури поставлений під загрозу, оскільки вони позбавлені своєї етнічної території в результаті депортації 1944-47 рр. Продовжують знищуватись пам'ятки історії і культури лемків. Лежать пусткою багато лемківських сіл, зруйнованих у ті трагічні роки. Їх могли б повернути до життя колишні господарі Бескидів, які розсіяні на землях західної і північної Польщі.

Ми, патріоти своєї історичної Батьківщини – Лемківщини, вважаємо своїм синівським обов'язком докласти всіх сил для збереження і дальшого розвитку скарбів нашої культури, пісень, звичаїв і традицій... Ми закликаємо уряди Польщі, Словаччини і перш за все України допомогти нам у цьому.

Ми виражаємо протест проти дезинформації, яка з'являється на сторінках польських і словацьких видань і вимагаємо, щоб про Україну, про життя лемківських громад у всьому світі розповсюджувалась правдива інформація.

Ми закликаємо всіх наших краян, які стоять на засадах чесного служіння інтересам свого народу і визнають себе складовою частиною українського народу, незважаючи на те, чи користуються вони національною назвою українець, чи іншими нашими історичними назвами – руси, русини, єднатися з нами.

Пишаймося тим, що належимо до великого, волелюбного, працелюбного і талановитого українського народу, який встав з рабства і якому належить зайняти гідне місце в сім'ї європейських народів.

# МІСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ЛЕМКІВЩИНА» ДІЄ

*31 жовтня цього року лемківська громада створила міське товариство «Лемківщина». За статутом, основна мета товариства — етнічне відродження Лемківщини та її культури як частки культури українського народу. Про початок роботи міського товариства, про його плани на майбутнє розповідає голова, член обласного правління*

*п.Я.БЕРЕЖНЮК:*

— 14 листопада перша група новоствореного товариства у складі 42 чоловік здійснила поїздку у м.Львів до етнографічного музею під відкритим небом та на відправу в лемківську церкву, що є в Гаях Шевченкових. В невелику дерев'яну церкву зійшлось багато краян-лемків з усіх усюд: від Тернополя — до Парижа. Отець Дуда щиро всіх привітав і поблагословив на добрі справи для процвітання галузки лемків в єдиній Українській державі, закликав до єдності між лемківськими родинами. Хор «Лемківщина» на високому професійному рівні виконав Святу Літургію. На очах сивочолих лемків виступили сльози. Ще раз згадалося пережите під час депортації з рідної серцю землі, прощання з батьківською домівкою. Були і сльози радості від того, що нарешті прийшло довгожданне відродження цього працьовитого, волелюбного і гордого народу, серед якого багато видатних діячів, знаних всьому світові. Тут же, в церкві, тернополяни вшанували 80-річчя від дня народження сина Лемківщини Ореста Пижі — збирача багатого лемківського фольклору, лемка котрий жив і працював у містечку Бережани нашої області.

Саме до Бережан буде наша наступна поїздка з метою детальнішого знайомства з життям і творчістю цієї обдарованої людини. Незважаючи на те, що більшості членів товариства сягає за 50, ми маємо велике бажання діяти, спілкуватися, відроджувати славні традиції батьків, дідів прадідів. На черзі — підготовка до свята Миколая, Різдвяного вертепу, лемківських коляд за спільним столом. Збираємося займатись історико-лекційною роботою, також налагодити благодійні акції серед наших краян, відкрити недільну школу для дітей, відродити лемківські народні промисли, з отримуваної безкоштовної літератури з-за кордону створити хорошу бібліотеку для широкого кола читачів міста, області. Нам потрібно добиватись вирішення тих політичних питань, які ставились на Всеукраїнському конгресі лемків, на Світовому конгресі Світової федерації лемків.

Користуючись нагодою, хочу від імені товариства висловити щиру подяку спонсорам нашої поїздки до Львова: начальнику державного управління ВУВКГ п.О.Барану, керівництву Тернопільського обласного підприємства електромереж, генеральному директору в/о «Текстерно» п.С.Денисюку, керуючому трестом зеленого господарства п.І.Панцю.

**Записав Володимир ХАНАС.**

# КЕРІВНІ ОРГАНИ СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ

**Президія**

1. Гвозда Іван (США) — голова
2. Дупляк Марія (США) — заступник голови від американського континенту
3. Чабан Орест (Україна) — заступник голови від європейського континенту
4. Гованський Стефан (США) — член президії
5. Кікта Володимир (США) — член президії
10. Сополига Мирослав (Словаччина) — член президії
11. Чулик Ілля (Україна) — член президії
12. Шафран Петро (Польща) — член президії
13. Шлянта Василь (Польща) — член президії
14. Філь Іван (США) — скарбник

**Контрольна комісія**

1. Барна Володимир (Україна)

# ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ СВІТОВОМУ КОНГРЕСУ СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ

Щиро вітаю учасників Конгресу присвяченого проблемам відродження та розвитку духовної і матеріальної культури лемків — складової частини українського народу.

Впродовж століть в Західній частині Карпат, прекрасних Бескидах, формувалася етнографічна група — лемки, яка збагатила український народ своїми неповторними барвами. Працьовиті талановиті люди створили самобутню культуру, зберігають добрі традиції.

Складна, часом трагічна доля розкидала частину лемків по багатьох країнах і континентах. Та попри всі випробування лемки зберегли свою етнічну свідомість, свою гідність, звичаї, пам'ятали про свої історичні коріння, тяжіли до своєї Вітчизни.

Знаменно, що перший Світовий конгрес Світової федерації лемків проводиться в незалежній Україні, на вільній материнській землі.

Впевнений, що його рішення сприятимуть подальшому розвиткові лемків, активній участі лемківських організацій у розбудові Української держави, пропаганді української культури у всьому світі.

Зичу Вам особистого щастя, добра і благополуччя.

**Леонід КРАВЧУК.**

# ПРИВІТ БЛАЖЕННІШОГО МИРОСЛАВА ІВАНА НА

тиненту
4. Гованський Стефан (США) — член президії
5. Кікта Володимир (США) — член президії
6. Коваль Віктор (Словаччина) — член президії
7. Криницький Степан (Україна) — член президії
8. Маслей Максим (Канада) — член президії
9. Оленич Іван (Канада) — член президії

член президії
14. Філь Іван (США) — скарбник

**Контрольна комісія**
1. Барна Володимир (Україна)
2. Венгринович Олександр (Україна)
3. Галь Лев (Польща)
4. Гаргай Василь (США)
5. Гресь Іван (США)
6. Ковальчик Юрій (США)
7. Колос Теодор (Канада)

# *РЕЗОЛЮЦІЇ*
## *Світового конгресу*
## *Світової федерації лемків*

1. Світовий конгрес Світової федерації лемків, який проходить в незалежній Україні, вітає:

— український народ в Україні і поза її межами та бажає йому успіхів у державному будівництві;

— ієрархів українських церков в діаспорі і Україні;

— Президента України;

— всіх борців за свободу українського народу.

2. Конгрес відзначає скорботні дати голодомору 1932-33 рр. в Україні і акції «Вісла» 1947 р. як трагічні сторінки нашої історії, віддає глибоку шану пам'яті тих, хто загинув за волю України.

3. Конгрес домагається від Уряду Республіки Польща створення можливостей для повернення на рідні землі депортованих на підставі ганебної акції «Вісла» і відшкодування їм матеріальних і моральних втрат.

4. Конгрес звертається до Президента і Верховної Ради України із закликом стати на захист прав українських меншин в Польщі, Словаччині і інших країнах та визначити статус депортованих з українських етнічних земель у Польщі в 1944-46 рр.

5. Учасники Світового конгресу засуджують політичне русинство як шкідливе і не бажають, щоб будь-хто зараховував уродженців найзахідніщої української етнічної землі — Лемківщини — до надуманої окремої нації лемків чи карпаторосів і категорично заперечують проти спроб інтриганів від політичного русинства виступати від імені всіх лемків.

6. Конгрес схвалює Звернення до Президента і Верховної Ради України, до Президента і Сейму Республіки Польща і Заяву з приводу політичного русинства.

7. Конгрес звертається до єпископату Римо-Католицької Церкви в Республіці Польща, а також до найвищих властей Римо-Католицької Церкви з проханням повернути греко-католицькій і православній громадам в Польщі їхні храми, відібрані в післявоєнний період комуністичним режимом, а потім передані у власність Римо-Католицької Церкви Польщі.

8. Конгрес доручає Президії Світової федерації лемків звернутись в комісію ООН з прав людини, комітет Ради Європи у справах національних меншин та до інших міжнародних організацій з вимогою дати оцінку акції «Вісла» відповідно до норм міжнародного права.

**Схвалено одностайно Світовим конгресом Світової федерації лемків.**

на вільній материнській землі.

# ПРИВІТ БЛАЖЕННІШОГО МИРОСЛАВА ІВАНА НА СВІТОВИЙ КОНГРЕС СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ

Світлий Конгресе!

З великою радістю вітаю Президію і учасників Світового конгресу Світової федерації лемків у городі князя Лева.

Ваш конгрес свідчить про рішучість лемків — як тих, що на материнських землях, так і тих, що на розселенні, по волі чи неволі, по всьому широкому світі — які бажають, незважаючи на всі перипетії історії, зберегти свої українські корені та водночас передати в майбутні покоління скарби лемківської культури і традиції.

Справді нелегку долю переживають на власному тілі лемки. Розселені на землі, окруженій чужими народами, вони боролися, щоб не дати засимілюватися. Рівно ж виселені зі своїх домів, зі своїх земель, лемки, як і решта українського народу, розійшлися по цілій кулі земській. Але ніколи не нарікайте на Бога за важку долю, яку Ви пережили, натомість, завжди старайтеся знаходити смисл усього, на що Бог допускає. Господь ніколи не нищить, бо він — любов; радше він провадить людей і народи до себе. «Шукайте мене, і житимете» — каже Господь до кожного з нас, як колись до ізраїльського народу (Ам.5.4).

Слава і подяка Богові за все, за долю і недолю. Людські замисли старалися не раз знищити цю вітку українського народу, але Бог не дав їх знищити, навпаки, зберіг їх, хоч коштом великих жертв. Та віримо, що жертва у Бога ніколи не є змарнована, але стає посівом для світлішого майбутнього.

Де б на світі не були лемки, завжди в них була туга за рідними сторонами: за мальовничими Карпатами; за своїми селами й містами, за своїми дерев'яними церквами, що становлять окремий стиль в українській церковній архітектурі. Ця туга, це вираз Вашої любови до свого, рідного, до Богом даної культурної спадщини.

Об'єднуючим чинником для лемків завжди була церква, яка гуртує своїх вірних не тільки на власній землі, але й іде слідом за ними, коли вони виїжджають, чи їх виселяють.

Благословляю Вас зі щирого серця, Дорогі в Христі, та молю Всевишнього, щоб зберіг Вас і Ваші родини, щоб направив несправедливості, які Ви в історії досвідчили, та допоміг Вам скріпитися як важливій частині українського народу та української Церкви.

Благословення Господнє на Вас і на Ваших дітей!

**Мирослав Іван Кардинал ЛЮБАЧІВСЬКИЙ.**
**Глава української Греко-Католицької Церкви.**

# УРЯДОВА ТЕЛЕГРАМА
## ОРГКОМІТЕТОВІ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ ЛЕМКІВ

Вітаю учасників Світового конгресу лемків, цієї самобутньої і дорогоцінної гілки українського народу. Бажаю успіху у роботі конгресу. Сподіваюсь, що він дасть потужний стимул глибшому вивченню і популяризації великого внеску лемків в українську культуру, сприятиме збереженню і розвитку духовної і матеріальної культури лемків. Ми готові посилювати співпрацю з товариством «Лемківщина» та Світовою федерацією лемків.

**Міністр культури Іван ДЗЮБА.**

# УРЯДОВА ТЕЛЕГРАМА
## СВІТОВИЙ КОНГРЕС ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ

Шановний голово! Дорогі лемківські брати і сестри. Вітаю Ваш Конгрес усім серцем як людина карпатського українського роду, як один з прихильників і любителів Лемківщини та її найбільшого сина Богдана Ігоря Антонича.

Самостійна Україна — мрія багатьох поколінь лемків — реальність. Сьогодні нам треба піднімати власну державу, бо тільки вона зуміє оборонити наші права, наші свободи і тільки вона зуміє виправити кривди, заподіяні лемкам протягом століть. Не час на суперечки про те, хто такі лемки. Цілий світ знає, що лемки — це одна з найбагатших духовно і оригінальніших частин української нації. Час думати про творення і зміцнення держави. Прадідівські землі лемків повинні бути лемківськими.

**Ваш Дмитро ПАВЛИЧКО.**

# ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ ЛЕОНІДУ КРАВЧУКУ ГОЛОВІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ІВАНУ ПЛЮЩУ

Споконвічні українські землі Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя, на яких проживало близько 1 млн. українців, на підставі Ялтинських угод 1945 р. опинилися в складі післявоєнної Польщі.

Перемога у Другій світовій війні більшовицького тоталітаризму над нацистським принесла українському народові замість свободи нові насильства і страждання. Практика винищення великих і малих народів, «етнічних чисток», які проводились у СРСР в інтересах російського імперіалізму, була перенесена за його кордони. Уже восени 1944 р. відповідно до договору від 9.09.1944 р. між Польським комітетом національного визволення і урядом УРСР, який насправді був колоніальною адміністрацією Російської імперії на Україні, почалося виселення українців з території Лемківщини, Надсяння, Холмщини. Виселення супроводжувалося актами насильства як з боку офіційних органів влади, так і з боку терористичних формувань з місцевого польського населення.

Протягом 1944-46 рр. виселено близько півмільйона українців. Ті, що залишилися, були насильно депортовані в 1947 р. в результаті т. зв. акції «Вісла» і розсіяні нерідко по 1-2 родини на західних і північних землях Польщі. Майже всіх депортованих під конвоєм везли або гнали пішки через Освєнцім. Там, у філіалі цього відомого гітлерівського концтабору в Явожно, були ув'язнені тисячі депортованих українців. Багато з них загинуло від катувань. В проведенні акції «Вісла» брали участь регулярні військові частини. Це була за всіма ознаками каральна акція, але головною її метою була «етнічна чистка» південно-східної території післявоєнної Польщі та швидка заселення українських

чене відшкодування завданих їм кривд.

Нічого не робиться лише для депортованих з Польщі українців, які залишили там своє майно: хати, господарські забудови, поля, ліси й пасовиська, школи, храми. Депортовані отримували евакуаційні листи і описи майна, які часто були формальними і умовними, а компенсація залишеного майна становила 4-6 тисяч післявоєнних карбованців, тобто 400-600 крб. після реформи 1961 р. В оцінку майна не входили земля й ліси. Багато виселених не отримали й таких документів, а отже й ніякого відшкодування. До них відносяться депортовані на початковому етапі, а також ті, що тікали від розправи польських терористів.

Досі виселеним не відшкодовано матеріальних і моральних втрат. Для них не передбачена можливість взяти участь у приватизації землі. Досі не визначений статус депортованих.

Ми не можемо також бути байдужими до долі українців, які проживають у Польщі і не захищені як національна меншість. Польський сейм не спромігся досі засудити акцію «Вісла». Не дано оцінки моральному терору, який після війни звалився на репресоване українське населення Польщі і не зник повністю і досі.

Ми, учасники Конгресу, представляємо лемківські громади з різних країн світу, які гаряче підтримали утворення незалежної демократичної Української держави. Ми гордимося тим, що в Україні забезпечуються однакові права всім національним меншинам, що уряд України проявляє турботу про повернення депортованих з України більшовицьким режимом народів і виділяє на це значні кошти, що український народ ніколи не ставив собі за мету насильницьку

вані і продовжують руйнуватись пам'ятки нашої історії: церкви, цвинтарі, могили наших предків. Досі українці в Польщі живуть в атмосфері непевності, зневіри і заляканості.

Акція «Вісла» вперше в історії польсько-українських відносин привела до насильницької зміни етнічного кордону і перетворила українське населення в емігрантів у країні, в якій знаходяться споконвічні землі їх предків.

У загрозливому стані опинилася етнографічна група українського народу — лемки, які внаслідок акції «Вісла» позбавлені своєї етнічної території і живуть на вигнанні. Існує небезпека загибелі їх самобутньої культури. Необхідні термінові заходи, щоб не допустити цього. І все це відбувається в Європі наприкінці XX ст., в тій Європі, яка мовчазливо спостерігала, як голодом були замучені на смерть мільйони українців в 30-х роках, а в 40-х були позбавлені життя мільйони євреїв.

Важких втрат зазнала українська діаспора в колишній Югославії, де пролилася і продовжує проливатися кров. Після Празької весни 1968 р. репресивні акти звалились на українську культуру і її діячів у Словаччині. Ми не можемо погодитись з тим, що антиукраїнські дії проводяться там і нині.

Ми розуміємо, що Україна знаходиться на шляху розбудови своєї держави і переживає серйозні труднощі. Однак, ніщо не зможе виправдати перед майбутніми поколіннями байдужості її уряду до долі українців, що проживають на чужині, а особливо тих, що проживають на несвоїй землі в Польщі.

Ми, учасники Світового конгресу Світової федерації лемків, усвідомлюємо, що окремі люди чи групи не спроможні завдати серйозної шкоди єдності українського народу. Однак, ми не можемо

політичного русинства виступати від імені всіх лемків.

Світовий конгрес Світової федерації лемків звертається до Президента незалежної України і Голови Верховної Ради з проханням вирішити такі проблеми:

1. Дати політичну оцінку договору від 9.09.1944 р. про депортацію українського населення із споконвічних етнічних земель Лемківщини, Надсяння і Холмщини.

2. Визнати виселених в 1944-46 рр. на Україну з Лемківщини, Надсяння і Холмщини депортованими, якими вони є насправді, з усіма наслідками, що звідси випливають. Передбачити в законодавстві України можливість участі цих людей у приватизації землі.

3. Дати політичну оцінку акції «Вісла», за якою українське населення Лемківщини, Надсяння і Холмщини, що залишилось після депортації на Україну в 1944-46 рр., було із застосуванням актів насильства виселене з рідних земель і розсіяне на території західної та північної Польщі.

4. Звернутися до Сейму Республіки Польща з пропозицією засудження акції «Вісла» як такої, що суперечить міжнародним нормам права і моралі, і скасування ухвал, що стосуються приватного, громадського і церковного майна виселених та відшкодування жертвам цієї акції матеріальних і моральних втрат.

5. Звернутись до Президента Республіки Польща з пропозицією розробки програми етнічного відродження Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя. Існує реальна загроза загибелі самобутньої культури етнографічної групи українського народу лемків, яких акція «Вісла» позбавила етнічної території. Ця культура потребує сьогодні особливого захисту.

підручників, музичних творів, газет і журналів, радіопередач. Україна повинна захищати права всіх українців, що проживають за її межами, і надавати їм політичну, матеріальну і моральну підтримку. Інакше створиться вакуум, який буде заповнений в інтересах чужих сил.

8. Потребують серйозного захисту наші історичні і культурні пам'ятки за межами України, особливо на землях Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя. Греко-католицькій і православній громадам в Польщі необхідно повернути їхні храми, відібрані в післявоєнний період комуністичними властями, а потім передані у власність римо-католицькій церкві.

9. Недостатня увага приділяється науковому аналізу проблем історії і культури українців, що проживають в Польщі, Словаччині, що призвело до перекручень і спекуляцій у вигляді політичного русинства, до розігрування політичної лемківської карти.

10. Беззахисною залишилась українська меншина на території колишньої Югославії, де пролилась кров, де потерпілі не отримали належної моральної, політичної і матеріальної підтримки.

11. Створений вакуум і на нашому радіо телебаченні, де недостатньо популяризуються культурні надбання Лемківщини, Пряшівщини, Закарпаття, Полісся та ін.регіонів.

12. Для колишніх переселенців з Польщі, що проживають в Україні, обидві сусідні держави можуть і повинні домовитись про спрощений безвізовий перехід кордону з метою відвідання своїх рідних осель, впорядкування могил своїх предків.

13. При вирішенні названих вище проблем на державному і міжнародному рівнях просимо врахувати думку лемківських організацій, що входять до Світової

ла за всіма ознаками каральна акція, але головною її метою була «етнічна чистка» південно-східної території післявоєнної Польщі та швидка асиміляція української національної меншості. Проводилась вона за відомими більшовицькими зразками.

Але злочини більшовизму щодо великих і малих народів засуджені, на рідні землі повернулись і продовжують повертатись депортовані. Законодавством передбачено повернення депортованих з України більшовицьким режимом народів і виділяє на це значні кошти, що український народ ніколи не ставив собі за мету насильницьку асиміляцію інших народів.

Зате ми маємо право чекати від уряду України захисту інтересів українців, що проживають за межами України: в Польщі, Словаччині, колишній Югославії та інших країнах. Жертвам акції «Вісла» не створені умови для повернення на землі своїх предків, немає урядової програми повернення. Зруйнованих Світової федерації лемків, усвідомлюємо, що окремі люди чи групи не спроможні завдати серйозної шкоди єдності українського народу. Однак, ми не можемо мовчати, коли в Україні, Польщі чи Словаччині здійснюються ворожі до українського народу, до України дії, коли політичні інтригани спекулюють давньою українською національною назвою русин. Ми засуджуємо політичне русинство і категорично заперечуємо проти трактування лемків як окремої нації, проти спроб інтриганів від групи українського народу лемків, яких акція «Вісла» позбавила етнічної території. Ця культура потребує сьогодні особливого захисту.

6. Українці, що проживають за межами України, потребують більш серйозної допомоги в задоволенні їх національних, релігійних і культурних потреб, потреб у правдивій інформації про Україну, в захисті честі й гідності українського народу.

7. Українці за межами України гостро потребують книг, шкільних

13. При вирішенні названих вище проблем на державному і міжнародному рівнях просимо врахувати думку лемківських організацій, що входять до Світової федерації лемків, та залучати їх представників до складу відповідних робочих делегацій.

14. Просимо Президента України прийняти делегацію представників лемківських організацій — членів Світової федерації лемків.

**Схвалено одностайно Світовим конгресом Світової федерації лемків.**

# До Президента Республіки Польща пана Леха Валенси
# До Сейму Республіки Польща

Багато віків живуть поруч український і польський народи. Століттями український народ перебував у колоніальній залежності, зазнав жорстокого гніту від своїх поневолювачів. Все це виробило у цих народів різні погляди на наше минуле. Багатьом полякам важко звикнутися з думкою, що свобода і незалежність є прагненням усіх народів. До сьогоднішнього дня в польській літературі й пресі героїзуються сторінки боротьби Польщі за утвердження панування над Україною. Ми розуміємо, що важко розлучатися з цими колоніальними міфами, а ще важче зрозуміти, що героїчним був опір народу, який не хотів підкорятися. У цьому криються причини антиукраїнських виступів, які здійснюються польськими засобами інформації, хоч аналогічних антипольських виступів на Україні немає. Психологічна війна проти українського народу явно затягнулась. Часто як у минулому, так і тепер у виникненні польсько-українських конфліктів брали участь треті сили.

На підставі Ялтинських угод 1945 р. споконвічні українські етнічні землі Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя опинилися в складі післявоєнної Польщі. Однак перемога тоталітаризму більшовицького над нацистським не принесла свободи ні польському, ні українському народам. Більшовицька практика депортацій і «етнічних чисток» була перенесена на територію Польщі. Ще не підраховані жертви переселення українців у 1944-47 рр., яке супроводжувалось актами насильства.

Трагічною за своїми наслідками була акція «Вісла», на підставі якої українське населення Лемківщини, Надсяння і Холмщини, не виселене в 1944-46 рр., було насильно вигнане і розсіяне нерідко по 1-2 родини на західних і північних землях Польщі. Депортованих під конвоєм везли або гнали пішки через Освенцім. Тут, у філії гітлерівського концтабору в Явожно, були ув'язнені тисячі українців. Чимало із них загинуло від катувань. У проведенні акції «Вісла» брали участь регулярні війська. Це була за всіма ознаками каральна акція, але головною її метою була «етнічна чистка» південно-східної території післявоєнної Польщі та швидка полонізація української національної меншини. Акція «Вісла» вперше в історії польсько-українських відносин привела до насильницької зміни етнічного кордону. Польща перетворилася у країну, в якій корінне українське населення живе як вигнанці.

Акція «Вісла» заздалегідь, старанно і таємно планувалась. Вона здійснювалась проти населення, яке було громадянами Польщі. Органи влади міліція, армія, замість того, щоб захищати своїх громадян, здійснювали насильство над ними. Захист же репресованих намагалась здійснювати УПА, як би не прикро було усвідомлювати собі це нині певній частині громадян Польщі.

Акція «Вісла» не зачепила польських підпільних збройних формувань (АК, ВІН, НСЗ), ані польського населення, серед якого вони діяли.

Трагічною була акція «Вісла» для лемків, яких вона позбавила етнічної території. Поставлено під загрозу існування лемків як етнографічної групи українського народу та розвиток їх самобутньої культури. Не врятувало лемків від розправи і їх традиційно доброзичливе ставлення до оточуючого польського населення.

Ми, учасники Конгресу, розуміємо, що репресії щодо українського населення в післявоєнній Польщі відбувались за більшовицькими зразками, що репресій зазнав і сам польський народ. Не міг заступитись за свою національну меншину уряд УРСР, який насправді був колоніальною адміністрацією Російської імперії. Однак, пройшло уже близько півстоліття, змінились історичні умови, засуджено депортації малих і великих народів в колишньому СРСР, повернулись на рідну землю калмики, чеченці, інгуші й інші народи, повертаються кримські татари й німці. Майже нічого не робиться лише щодо депортованих внаслідок акції «Вісла». Польський сейм не спромігся досі засудити цю акцію. Не виправлені заподіяні кривди. Немає державної програми повернення депортованих, етнічного відродження земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя, відшкодування матеріальних і моральних втрат. Досі українці в Польщі живуть в атмосфері непевності, зневіри і заляканості. Викликає здивування, що в Польщі толеруються інтриги навколо політичного русинізму, творення окремого народу русинів чи лемків, розігрування русинської та лемківської політичних карт і висвітлюються польськими засобами інформації.

Ми, учасники Світового конгресу Світової федерації лемків, звертаємось до Президента і Сейму Республіки Польща з проханням вирішити наступні проблеми:

1. Засудження Сеймом Республіки Польща акції «Вісла» як такої, що суперечить міжнародним нормам права і моралі, скасування декретів, що стосуються приватного, громадського і церковного майна виселених на підставі акції «Вісла» та відшкодування жертвам цієї акції моральних і матеріальних втрат.

2. Створення державної програми етнічного відродження Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підлішшя, яка передбачала б можливість повернення депортованих на свої етнічні землі, розвиток культури і освіти, задоволення національних, релігійних і культурних потреб.

3. Існує явна загроза загибелі самобутньої культури етнографічної групи українського народу лемків, яких акція «Вісла» позбавила етнічної території. Ця культура потребує сьогодні особливого захисту.

4. Ми надіємось, що антиукраїнська спрямованість польських засобів інформації зміниться на об'єктивне інформування польської громадськості про минуле і сучасне в польсько-українських відносинах.

5. Для колишніх переселенців з Польщі та їх родин, що проживають на Україні, дві добросусідські держави Польща і Україна можуть і повинні домовитись про спрощений безвізовий перехід кордону з метою відвідання своїх рідних осель, впорядкування могил своїх предків.

**Схвалено одностайно Світовим конгресом Світової федерації лемків.**

# ДВА КРИЛА ГАЛИЧИНИ

*Про те, що Тернопільщина займає східну частину Галичини знає кожний. А західні землі Галичини, відомі як Лемківщина, донедавна були білою плямою нашої історії. Територія галицької Лемківщини нині знаходиться за польсько-українським кордоном, що встановлювався у 1939-му і уточнювався по «лінії Керзона» в 1945 і 1950 роках. Вона обіймає південну частину Ряшівського і Тарнівського (кол.Краківського) воєводств на межі Санч, Горлиці, Ясло, Коросно, Сянік, Лісько до Карпатського хребта (Бескидів) між річками Попрад і Солинка. Варто пам'ятати, що лемки-українці проживають також у Пряшівському окрузі Словаччини і північно-західній частині Закарпатської області. Від середини X ст. до 1020-х рр. Лемківщина входила у сферу впливу Київської Русі, згодом — до складу Галицько-Волинської держави.*

Можна знайти немало прикладів співпраці між Тернопільщиною і Лемківщиною на культурно-освітній та громадських нивах. Іван ВЕРХРАТСЬКИЙ (1846-1919), родом із Борщівщини, досліджував південно-західні діалекти української мови. Він цікавився лемківською говіркою і присвятив цій темі праці «Знадоби до пізнання угорсько-руских говорів» (ч.1-2, 1899-1901), «Про говір галицьких лемків» (1902), опубліковані у Львові.

Уродженка Бережан Олена Кульчицька (1877-1967) до 1938 року викладала малювання в Перемишлянській гімназії. Під час літніх вакацій їздила в Західну Лемківщину, де малювала неповторні дерев'яні церкви і зразки народного одягу. Відома її замальовка народної ноші з села Висової. Серії акварелей про народну архітектуру та одяг були видані нею у Львові в 1920-х роках.

Початкові мистецькі навички скульптор Михайло ПАРАЩУК (1878-1963) із Теребовлянщини здобув під керівництвом Станіслава Вуйцика, з яким оздоблював новий будинок ратуші в Новому Санчі. Відома бувальщина про бюст старости роботи М.Паращука, який комісія з прийому ратуші випадково побачила в сараї і вирішила

Звідтіля виїхав до Німеччини, а потім емігрував до Америки.

Літературно-мистецький критик, письменник і журналіст із Бучача Михайло ОСТРОВЕРХА (1897 — після 1972) був одружений з Оленою з дому Роман, яка походила з Сянока. Отож він часто бував на Лемківщині.

Долі східних і західних галичан на початку століття в Австро-Угорщині і Польщі були тісно пов'язані, а взаємні зв'язки приводили до збагачення національної культури. Серед вихідців з Лемківщини, які жили і працювали тоді на Тернопільщині був мовознавець Іван ЗІЛИНСЬКИЙ (1879-19?) із села Красна, повіт Коросно. Він вчителював у Бережанській гімназії і видав праці «Дещо з фонетики українських говорів» (1908), «Проба упорядкування українських говорів» (1914), що вийшли друком у Львові.

Письменник Дмитро БЕДЗИК (1898-1982) із села Вільківців, повіт Сянок, у 1913-14 рр. вчився в ремісничо-будівельній школі при монастирі оо.Василіян у Бучачі. В першій книзі трилогії «Украдені гори» (1975) автор устами свого героя Василя Юрковича багато розповідає про науку в Бучачі. Незадовго до смерті Д.Бедзик ли-

«Лемко» входили сотні «Бурлаки», «Веселого», «Іскри». «Рен» загинув на Дрогобиччині в бою з військами НКВД.

З галицької Лемківщини до УРСР в 1945-46 рр., за даними І.Матвійчина («Український календар», Варшава, 1971), депортовано 518.200 чол., в т.ч. з Ряшівського воєводства — 267 тисяч, з Краківського — 200 тисяч. За підрахунками М.Королька («Український календар», Варшава, 1985) територію Польщі залишили близько 700 тисяч українців. Після ліквідації генерала К.Сверчевского, 28 травня 1947 р. у Варшаві підписано польсько-чесько-совєтський договір про спільні дії трьох держав проти УПА. В результаті сумнозвісної операції «Вісла» на колишні німецькі терени — «земє одзискане» було виселено 137.880 чол. (М.Вінніцкі. Поселення українського населення в Ольштинському воєводстві. 1965). За іншими даними близько 150 тисяч. Через місяць вся Лемківщина і Надсяння перетворилися в безлюдну пустелю, а УПА перервала свої дії.

Про діяльність УПА на Закарпатті можна довідатися за документальними матеріалами Петра Мірчука «Українська Повстанська Армія. 1942-1952» (Мюнхен, 1953), повісті Марії Островерхи «Лемківщина в огні» (Буенос-Айрес, 1971), «Записка українського повстанця (В лісах Лемківщини)» (1949) Івана Дмитрика — стрільця з куреня «Рена» (В.Мізерного). Названі джерела перевидані в Україні.

«Історія міст і сіл УРСР. Тернопільська область» (1973) вказує, що з Польщі на Тернопільщину прибуло 12.770 переселенців. Звичайно, ця цифра вимагає уточнення, як і вся совєтська статистика. Паралельно проводилася репатріація поляків з України, яка охопила в 1945-48 рр. більше 1,5 млн. чоловік, в т.ч. 810 тисяч із Західної України. Великі переселення народів за Сталіна були типовим явищем і підносилися до

риській проживав і тут закінчив середню школу архітектор Степан ВАЛЕВСЬКИЙ (нар. 1932) із села Перегонина, повіт Горлиці, який тепер працює в Івано-Франківську. Від 1950 року (з перервами) у Монастириській живе мій земляк з Ганчови, живописець-аматор Павло АДАМ'ЯК (нар. 1943), картини якого експонувалися в Тернополі, Києві, Москві.

У серпні 1945 року на станцію Потутори прибув ешелон з лемківськими родинами, які виїхали з сіл Балутянки і Вільки, повіт Сянік. Одні поїхали в місто Підгайці, інші в село Гутисько. У Підгайцях Павло ОДРЕХІВСЬКИЙ (1899-1975) різьбив декоративні тарілки, скриньки, палиці. З 1951 року жив і помер у Львові. Його син Василь ОДРЕХІВСЬКИЙ (нар. 1921) — відомий скульптор, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Шевченківської премії. Майстри фігурної і тематичної різьби Іван ОДРЕХІВСЬКИЙ (нар. 1923) — брат Василя, Василь БИНЧ (нар. 1922), учень М.Орисика, та Андрій СУХОРСЬКИЙ (нар. 1932) до 1947-48 рр. жили у Підгайцях, а потім виїхали до Львова.

Після приїзду лемків село Гутинсько на Бережанщині стало визначним центром художнього різьблення по дереву. Творі. народних митців-різьбярів експонувалися на виставках і ярмарках народного мистецтва у Львові, Києві, Москві, зберігаються у музеях Львова, Києва і збірках за кордоном. Михайло Орисик — старший майстер круглої скульптури, вчитель багатьох різьбярів, в т.ч. своїх синів Андрія і Степана. Серед визначних майстрів — Кузьма, Олекса та Іван СТЕЦЯКИ (батько і сини), Григорій БИНЧ, Антон ШАЛАЙДА, брати Василь і Степан КИЩАКИ, брати Іван та Микола БЕРДАЛІ та інші. Степан КИЩАК (нар. 1928) в 1949 році організував у Львові цех лемківської різьби, в якому працював майстром. Цех об'єднував переважно різьбярів-надомників з Тер-

нопіль, Збараж і Велику Плавучу, де проживають його знайомі і родичі.

Перелік імен продовжує друге покоління переселенців. Фольклорист Марія БУРДЯК (нар. 1931) із Устя Руського, повіт Горлиці, закінчила середню школу в Ягільниці, з 1956 року живе у селі Білій біля Чорткова. Досліджує лемківську говірку, збирає пам'ятки фольклору Лемківщини і Тернопільщини.

Скульптор, заслужений майстер народної творчості України Іван МЕРДАК (нар. 1933) із Райського, повіт Лісько, закінчив середню школу в Королівці. З 1965 року — в Тернополі.

Поет і політичний діяч Микола ГОРБАЛЬ (нар.1941) із Волівця, повіт Горлиці, працював вчителем музики у Борщеві. Довголітній в'язень брежнєвських концтаборів. Вийшов з тюрми в 1988 році. Живе у Києві. Один з лідерів Української Гельсінської Спілки, згодом Української республіканської партії.

Диригент і педагог, заслужений працівник культури України Володимир ВЕРНЕЙ (нар. 1934) із Одрехови, повіт Сянік, жив і вчився у Теребовлі. З 1962 року очолює ряд хорових колективів Тернополя і одночасно займається педагогічною працею.

Архітектор Степан ДЗЮБИНСЬКИЙ (нар. 1942) із Верховні Великої, повіт Новий Санч. Після закінчення Львівського політехнічного інституту (1971 р.) працює в Тернополі.

Художник-графік Роман ГЕРМАК (нар. 1943) із Села Бреликів, повіт Лісько, проживав у Бережанах. З 1978 року — в Тернополі.

Художник Дмитро СТЕЦЬКО (нар. 1943) із Полонного, повіт Сянік, жив і вчився на хуторі Драгоманівці і селі Купчинцях Козівського району. З 1971 року — в Тернополі.

З Тернополем та областю пов'язане життя мистців — уродженців Холмщини, Підляшшя і Надсяння,

цика, з яким оздоблював новий будинок ратуші в Новому Санчі. Відома бувальщина про бюст старости роботи М.Паращука, який комісія з прийому ратуші випадково побачила в залі і високо оцінила, вважаючи його твором С.Вуйцика. Майстер був незлобливої натури і рекомендував здібного хлопця до вступу в Краківську Академію.

Письменник, д-р Франц КОКОВСЬКИЙ (1885-1940) — уродженець Бережан, у 1928 році був суддею в Сяноці. Разом із Л.Гецом заснував у місті музей «Лемківщина» (1930 р.), в якому зібрані багаті історичні, етнографічні та мистецькі матеріали краю.

Петро ОБАЛЬ (1900-1987) у 1939 році переїхав з Помор'я до Кракова, потім на Лемківщину. Вчителював у селах Одреховій і Чертіжному, викладав малювання у Торговельній Школі в Сяноці. Тут 1940 року відбулася виставка митців П.Обаля і Л.Геца. Чарівна природа підкарпатського краю надихала П.Обаля — уродженця нинішнього Підволочиського району — на створення багатьох пейзажів, зокрема «Лемківські ниви», «Дими». У 1942 р. він виїхав до Стрия.

Підгайчанин Осип НАВРОЦЬКИЙ (1890-1972), один із засновників Української Військової Організації і Генеральний секретар Української Радикальної партії, в 1940-42 рр. був головою Українського Допомогового Комітету в Криниці.

Головою Українського Допомогового Комітету в Ясельському і Горлицькому повітах у 1940-44 рр. був збаражчанин Григор НИЧКА (1892 — після 1966), який працював одночасно адвокатом у Фриштаку (Чехія).

Церковний письменник, отець Євген МАЦЕЛЮХ (1893-1972), родом із Великих Бірок, у березні 1944 р. перед другим приходом більшовиків перебрався до Лемківщини, працював у селах Динів, Лубно, Вар і Невістка. У першій книзі трилогії «Украдені гори» (1975) автор устами свого героя Василя Юрковича багато розповідає про науку в Бучачі. Незадовго до смерті Д.Бедзик листовно і в розмові зі мною підтвердив цей факт.

Муровану церкву Вознесіння Господнього в Настасові у 1930-31 рр. розмалював мистець Дем'ян ГОРНЯТКЕВИЧ (1892-1980) родом із міста Лісько. Разом з ним працював Андрій Наконечний з Бережанщини.

На початку 1940 року до УРСР переїхало близько 4000 чол. на підставі совєтсько-німецького договору про добровільний обмін населення. В серпні 1945 року почалося примусове виселення лемків з т.зв. Закерзоння тобто Холмщини, Підляшшя, Надсяння і Лемківщини. Польське прокомуністичне (АЛ) як і антикомуністичне (АК) підпілля при підтримці Москви переходить на цих теренах до відвертого масового терору проти українців. Люди виїжджати не хотіли, ховалися в лісах. Виселення лемків з батьківських одвічних осель стримували відділи Української Повстанської Армії (УПА), що сконцентрували тут свої дії. Крайовим провідником ОУН і головою підпільної адміністрації Закерзоння з 1945 року був Ярослав СТАРУХ — «Стяг» (1910-1947) — син Тимотея Старуха, громадсько-політичного діяча Бережанщини. «Стяг» загинув разом із своєю охороною в боротьбі з польською оперативною групою «Любачів» під час операції «Вісла».

Командиром 25-го Тактичного Відтинку «Лемко» 6-ої Воєнної Округи «Сян» УПА-Захід в 1945-47 рр. був майор «Рен» — Василь МІЗЕРНИЙ (1910-1949), родом з Підгаєччини. Під час німецької окупації був повітовим командиром української поліції в Сяноці. За належність до ОУН заарештований гестапо. 27 липня 1944 року утік з краківської тюрми і вступив до УПА, де командував лемківським куренем. У склад ТВ охопила в 1945-48 рр. більше 1,5 млн. чоловік, в т.ч. 810 тисяч із Західної України. Великі переселення народів за Сталіна були типовим явищем і підносилися до рівня державної «інтернаціональної» політики, згадаймо долю татар, німців, чеченців.

Місцеве населення Східної Галичини сприйняло прихід лемків — «західняків» неоднозначно. Каральним органам та совєтським ідеологічним чиновникам було вигідно настроювати одну групу людей на іншу, щоб тримати обох у покорі. В цьому вони мали багатолітній досвід. Переселенцям доручали організацію колгоспів, ферм, МТС, знаходилися охочі до знімання хрестів на церквах... Однак природна кмітливість, велика працелюбність і генетична впертість лемків поступово завойовувала в місцевих повагу. Старше покоління переселенців, як і їх діти, спілкувалися між собою лемківською говіркою, до якої сусіди поступово звикли, перестали насміхатися і, нерідко, самі її засвоювали. Лемки увійшли в державно-партійні і кооперативні структури, сільське господарство і промисловість, особливо вагомий вклад внесли в освіту і культуру.

На Тернопільщині лемки поселилися компактно в селах і містах, зайнятих до війни поляками та євреями. Найбільше в західних та південних районах області — Бережани, Підгайці, Монастириська, Бучач, Теребовля, Чортків, Борщів. Майже 25 років я займаюся дослідженням історії та культури Тернопільщини, зокрема, про діячів культури, мистецтва і науки. Почну з Монастириської, де в грудні 1945 року поселилися мої, нині покійні, батьки і де я провів 13 років. Тут у 1945-47 рр. жив різьбяр Антон ФІГЕЛЬ (нар. 1919) з Криниці, який згодом виїхав до Львова. Неподалік, у селі Нова Гута, працював народний майстер плетіння з соломи Ілько ІШТВАН (1909-1985) з Регетова, повіт Горлиці. В 1946-53 рр. в Монастириській КИЩАК (нар. 1928) в 1949 році організував у Львові цех лемківської різьби, в якому працював майстром. Цех об'єднував переважно різьбярів-надомників з Тернопільщини.

Переселенці-різьбярі з Вільки також осіли в селі Росохуватець Козівського району. Тут жили Василь КРАСІВСЬКИЙ (1895-1972) та Онуфрій СУХАРСЬКИЙ (1887-1969). У Теребовлі працював різьбяр Іван КРАСІВСЬКИЙ (1921-1989). З кінця 40-х років більшість з народних майстрів переїхала до Львова, курортів Трускавець і Моршин, де були кращі умови для творчої праці.

Серед переселенців старшого покоління зустрічаємо хліборобів, робітників, ремісників і мало інтелігенції. Зрозуміло, за Польщі здобути гімназіяльну, не кажучи про вищу, школу було нелегко. Лемківщина передусім славилася священиками, серед яких відомі митрополит Йосиф і Кардинал Сильвестр Сембратовичі. Політичний слід у нашій культурі залишили педагог, поет і художник Іван РУСЕНКО (1890-1960) із села Красна, повіт Коросно, який протягом 10 років (до 1955 р.) працював вчителем середньої школи в селі Королівці Борщівського району. Фольклорист, лікар за фахом Орест ГИЛКА із Висови, повіт Горлиці, жив у Бережанах, автор збірника «Українські народні пісні з Лемківщини » (1972). Диригент, заслужений працівник культури України Микола ВОРОНЯК (1922-1974) із Венглівки, повіт Коросно, жив у Нагір'янці біля Чорткова, керував хором в Ягільниці, в 1952-72 рр. був художнім керівником Тернопільської хорової капели та обласної філармонії. Історик, етнограф і літературознавець Іван КРАСОВСЬКИЙ (нар. 1927) із села Дошно, повіт Сянік, у 1948 році закінчив Теребовлянський технікум культосвітньої роботи. З 1953 року живе у Львові. Після Ю.Тарновича один із найбільших знавців історії та культури Лемківщини. Часто відвідує Тернополі.

З Тернополем та областю пов'язане життя мистців — уродженців Холмщини, Підляшшя і Надсяння, з якими у лемків спільна доля і турботи: художники Михайло Піпан і Ярослав Бурда, актор Тадей Давидко, журналіст Володимир Шалайський, мистецтвознавець Олег Сидор.

Третє покоління народилося на Тернопільщині. З властивою лемкам наполегливістю воно продовжує традиції добра, знань і краси: архітектор Мирослав Сметана (нар. 1946) з Бережан, мовознавець Стефанія Панцьо (нар. 1946) з Лошнева, художник Ярослав НОВАК (нар. 1947) з Вербівців, живописець Михайло ТИХАНСЬКИЙ (нар. 1950) з Нової Гути, музикознавець Ольга БЕНЧ (нар. 1955) з Гутиська, поет Роман ВАРХОЛ (нар.1957) з Нагір'янки, піаністка Оксана РАПІТА (нар. 1964) з Тернополя — дочка диригента Михайла Рапіти.

Наймолодшим з тих, хто пережив біль депортації, вже під 50. Слава Богу, що маємо змогу донести до молоді правду про долю Лемківщини і заповнити прогалину в багатостраждальній історії України. Як відомо, про голодомор, діяльність УПА і депортацію лемків писати не було прийнято. Тернопільщина і Лемківщина — два крила Галичини, одне з яких поранене.

**Ігор ДУДА,**
**мистецтвознавець,**
**директор Тернопільського обласного художнього музею, уродженець села Ганчова, повіт Горлиці.**

**Наклад: 2000**
**Зам. №764**

**Відповідальні за випуск:**
**Василь МАР'ЯШ,**
**Роман ЯКЕЛЬ.**

Головний редактор
Олександр
ВІЛЬЧИНСЬКИЙ.

www.lemko.org
2010.07.23
13:33:23 +03'00'